

Ante Gulin

SREDNJOVJEKOVNI BOSANSKI ILI ĐAKOVAČKI KAPTOL I NJEGOVI PEČATI

1. Osvrt na literaturu i arhivsku građu

Srednjovjekovna prošlost Bosanskog ili Đakovačkog kaptola, a donekle i njegovih pečata, obrađena je u našoj i inozemnoj povijesnoj literaturi tek djelomično i usputno. Do sada je objelodanjeno svega nekoliko povijesnih priloga koji se komparativno mogu koristiti za opsežnije proučavanje te srednjovjekovne crkvene institucije koja je kao »locus credibilis« ili vjerodostojno mjesto obavljala službu javne djelatnosti u tom središnjem dijelu današnje Slavonije.

Među prvim priložima za povijest Bosanskog ili Đakovačkog kaptola i njegovih pečata, objelodanjen je još u prošlom stoljeću kraći rad mađarskog povjesničara Jánoša Jerneya.¹ U njemu se Jerney ukratko osvrće na utemeljenje kaptola, na njegovu javnu djelatnost kroz 14. i 15. stoljeće, te na njegove pečate iz tri vremenska razdoblja koje je kaptol upotrebljavao na svojim ispravama kao sredstvo javne vjere. Isti autor usput spominje i neke zakonske članke iz 1498. godine po kojima Bosanski ili Đakovački kaptol, s obzirom na opsežnu djelatnost, proširuje svoje pravo vjerodostojnosti na čitavu zemlju. Tom prilogu dodani su crteži kaptolskih pečata (sl. 7, 8 i 9), te neke isprave kaptola iz 14. st., koje dokazuju njegovu raznovrsnu djelatnost.

Drugi, svakako do danas potpuniji rad za povijest tog kaptola priložio je, gotovo devedeset godina kasnije, Emericus Gašić.² Obradujući opsežnije povijest bosansko-đakovačke i srijemske dijeceze, Gašić je u posebnom poglavlju svoje knjige, u podnaslovu »De exordio capituli...« (str. 89), dao dosta iscrpan prikaz o srednjovjekovnom životu i javnoj djelatnosti Bosansko-đakovačkog (i Srijemskog) kaptola i njegovih kanonika od 1229. do 1543. godine. Na kraju tog poglavlja autor je dodao još kraći popis kanonika kaptola i njihovih zvanja od 1301. do 1490. g. o čijem ćemo ustrojstvu, životu i srednjovjekovnoj djelatnosti nešto više reći u daljnjem tekstu.

Osim navedenih priloga u zadnje su vrijeme objelodanjeni još neki kraći radovi i osvrti za povijest bosanske biskupije u kojima se tek

1 *A'kaptalanok és konventek' története*, Magyar történelmi tár, sv. II, Pesten 1855., str. 39-40, 45, 154-155.

2 *Brevi conspectus historicus dioecesium Bosniensis-diacovensis et Sirmiensis*, Mursae (Osijek), 1944., str. 88-97.

sposminje i njezin kaptol.³ Na žalost, ti prilozi ne donose nikakve novije rezultate u pogledu opširnijeg proučavanja povijesti te institucije, do onih općih podataka, koji su već od ranije poznati iz navedene literature.

Tako je, sa svega dva-tri povijesna priloga, tek djelomično i površno obrađena povijest Bosanskog ili Đakovačkog kaptola, unatoč njegovoj arhivskoj građi, tj. ispravama s primjercima kaptolskih pečata, koji se čuvaju u inozemnim i našim arhivima, ali ponajviše u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

I dok je veći broj srednjovjekovnih isprava Bosanskog ili Đakovačkog kaptola objelodanjen u Smičiklasovu *Diplomatičkom zborniku* (II.-XVII.), pa i nekim drugim diplomatičkim zbornicima⁴, kaptolski pečati, unatoč Jerneyevom prikazu i P.C. Peterffyjevu slikovnom prilogu⁵, ostali su još do danas znanstveno i stručno neobrađeni i neobjelodanjeni. Tu prazninu pokušat ćemo s ovim radom popuniti, opširnije se osvrćući na utemeljenje, ustrojstvo i srednjovjekovnu djelatnost kaptola, te na uporabu njegovih pečata s kojima je ovjeravao sve vrste svojih dokumenata kao mjesto vjerodostojnosti.

2. Utemeljenje i ustrojstvo kaptola

Iako se začetak Bosanskog kaptola može vjerojatno kronološki staviti oko 1232. ili 1233. g., kad je postojala nakana, kako navodi E. Gašić,⁶ da se uz obnovu katedralne crkve u župi Vrhbosna na mjestu koje se zove Brdo (Burdo) u blizini današnjeg Sarajeva osnuje i katedralni kaptol⁷, ipak prve pouzdane vijesti o njegovu utemeljenju nalazimo u pismu »*Inspirationis divinae*« pape Grgura IX. (1227.-1241.) koje je 26. travnja 1238. g. uputio kumanskom biskupu Teodoriku (...)

3 Vidi: Vladimir Čorović, *Historija Bosne*, I., Beograd, 1940., str. 197. i dalje; Josip Buturac, *Povijest uprave vjerskih organizacija u Hrvatskoj od X.-XX. stoljeća*, Zagreb, 1970., str. 43-44 (Izdanje Arhiva Hrvatske u Zagrebu); Josip Buturac - Antun Ivandija, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973., str. 113-127; *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb, 1975., str. 133-139; Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, ŠK - Zagreb, 1976., str. 469-473, 635-653.

4 Augustinus Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, I., Romae, 1859., II., Romae, 1860. (dalje: A. Theiner, VMHHSI); Isti, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*, I. Romae, 1863. (dalje: A. Theiner, VMSMHI); Georgius Fejer, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. IV. vol. I - tom X. vol. 2. Budae 1829.-1834. (dalje: G. Fejer, CD); P. Eusebius Ferrendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752.*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, br. 23, Zagrabiae 1892. (dalje: E. Ferrendžin, AB); *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásoneö*, I.-IX. Pestini 1871./Budapestini 1905. (dalje: CD Zichy).

5 P. Carolus Peterffy, *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae ...*, Viennae Austriae, 1742., str. 144.

6 C.c. str. 89.

7 O tome opširnije: J. Buturac-A. Ivandija, o.c. str. 114; *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, str. 133-135.

episcopo Cumanorum salutem et apostolicam benedictionem) u vezi s uvođenjem novog bosanskog biskupa Ponse, te prepošta i kaptola buduće katedralne crkve u posjed njihovih dobara na osnovu molbe koju je papi podnio hrvatski herceg Koloman.⁸ Naime, herceg Koloman (1226.-1241.) zadužen od Svete Stolice da brani katoličanstvo u Bosni, koja je bila preplavljena katarskim krivovjermjem, odnosno patarenstvom, daruje bosanskom biskupu Ponsi i kaptolu, radi sigurnijeg utočišta, svoje kraljevsko imanje Đakovo (Dyaco) i Bleznu u Slavoniji. To darivanje potvrdio je isti papa 7. prosinca 1239. g. svojim pismom »Iustis petentium« u kojem se čita:

»Ljubljenim sinovima kaptola sv. Petra u Bosni, pozdrav i apostolski blagoslov. Dostojno je pravednim željama moliteljâ da mi pružimo lagan pristanak te želje koje nisu protivne razumu, primjerenim činom ispuniti. Zbog toga predragi sinovi i braćo u Gospodinu, naklonjeni vašim pravednim traženjima, posjede i druga vaša dobra vama od prejasnog u Kristu našega sina Kolomana, uzvišenog kralja, hercega Slavonije, koji je i drugim Kristovim vjernicima velikom pobožnošću podarivao, kao što te sve stvari pravedno i u miru nesmetano posjedujete, vama i po vašoj Crkvi, apostolskom vlašću potvrđujemo i osnažujemo snagom ovog dopisa«.⁹

Na temelju tog papinog pisma može se pouzdano kazati da je Bosanski kaptol bio tada osnovan i da su mu prihodi bili uređeni i u svemu određeni.

Kolomanovu darovnicu, koja se nažalost izgubila u burnim godinama ratovanja s Tatarima kada je i on smrtno stradao 1241. g., obnovio je i potvrdio njegov brat hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. (1235.-1270.) svojom darovnicom od 20. srpnja 1244. s kojom bosanski biskupi dobivaju pravo i svjetovnu vlast na spomenutim posjedima Đakovo i Blezna, ali i pravo na svim onim posjedima koje im je darovao u Bosni bosanski ban Matej Ninoslav, koji se tada s patarenstva obratio na katoličanstvo.¹⁰ Tada je prema Belinjoj darovnici bosanska Crkva raspo-

8 A. Theiner, VMHHSI, I, str. 162-163; T. Smičiklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, IV., Zagreb, 1906., str. 56-57 (dalje: CD).

9 A. Theiner, VMHHSI, I, str. 172, br. 311; CD IV, str. 94.

10 Opširnije o tome i o ulozi bana Mateja Ninoslava između ugarskih vladara i Svete Stolice vidi u knjizi Nade Klaić, *Srednjovjekovna Bosna*, Zagreb, 1989., str. 110-148, a tekst spomenute darovnice u CD IV., str. 236-240; A. Theinera, VMHHSI, I, str. 236, br. 298, i E. Fermeđžina, AB, str. 12-13. U njoj se navode ovi posjedi: u župi Vrhbosni *Brdo* (in supra Urhbozna Burdo cum omnibus suis pertinenciis, ubi ipsa ecclesia cathedralis sancti Petri est fundata), *Bulino* (item Bulino) kod Hadžića, *Knežopolje* (item Knesepole) i *Vrutci* (item Vrudchy ubi est ecclesia sancti Stephani prothomartiris) blizu izvora rijeke Bosne; u župi Neretvi *Bulino* (item in supa Neretua Bulino), današnja Buljina; u župi Lepenici *Rotilj* kraj Kiseljaka s crkvom sv. Mihovila (item in supa Lepenicha Rocil, ubi est ecclesia sancti Michaelis); u župi Viduš *Ljubonici* (item in supa Vidgossa Lubinichi apud ecclesias beate Virginis) kod današnje željezničke stanice Lašva; u župi *Mel crkva sv. Kuzme i Damjana* (item in Mel apud ecclesias Cosme et Damiani); u župi Lašvi tri crkve (item in supa Losoua apud tres ecclesias) vjerojatno današnje Turbe kod Travnika; u župi

lagala s brojnim posjedima i prihodima s kojima je biskup Ponsa (1235.-1270.), računajući i druge novčane priloge¹¹, podizao izgradnju biskupskog dvora, katedralne crkve i kaptola u Brdu. Nažalost, njegova namjera da s takvom izgradnjom učvrsti trajno boravište i položaj katoličkog biskupa u Bosni nije bila dugog vijeka, jer se zbog spomenutih prilika u Bosni, u kojoj su katolici toliko oslabili koliko su u suprotnom patareni ojačali, morao s kaptolom preseliti na posjed u Đakovo. Tako je u Đakovu i izdan prvi biskupski dokument, koji 8. svibnja 1252. g. piše i ovjerava svojim znakom klerik i notar Archilocus.¹² Tada je ujedno bosanskom biskupu u Đakovu, pošto je Bosanska biskupija bila 1247./8. pridružena Kaločkoj metropoliji radi jačanja ugarske kraljevske vlasti u Bosni i uspješnijeg suzbijanja patarenstva, pečujski biskup prepustio svu crkvenu župu u Đakovu, zajedno sa još desetak župa na tom području prema Savi i Bosni.¹³ Međutim, boravak bosanskih biskupa u Đakovu bio je samo privremen. Oni su odatle samo privremeno upravljali svojom biskupijom, pokušavajući u više navrata povratiti biskupsku stolicu u staro sjedište Bosne. Kad u tome ne uspijevaju, potkraj 13. st. definitivno odlučuju ostati u Đakovu u kojem sredinom 14. st. podižu katedralu i biskupski dvor. Tada je bio obnovljen i kaptol kanonika crkve sv. Petra, kako nam to dokazuju dva dokumenta: pismo pape Bonifacija VIII. od 31. svibnja 1303. godine¹⁴ u vezi s pravom nasljedstva na ugarsko-hrvatsko prijestolje, te pismo Bosanskog kaptola od 6. kolovoza 1303. g. kao odgovor papi u kojem mu javlja da je o tome bio upoznat po kaločkom nadbiskupu.¹⁵ Pismo Kaptola potpisali su i ovjerali svojim pečatom bosanski biskup Nikola i kanonici kaptola, prepošt Ivan, kustos Mihovil i kantor Grgo, ali bez kanonika lektora, kojega kaptol tada ili nije imao ili je on bio odsutan pri pisanju te isprave. To je do danas, koliko nam je poznato, najstariji dokument kaptola u kojem se navode njegovi kanonici dostojanstvenici. Prema tom dokumentu možemo s pravom reći da je Bosanski kaptol bio tada ustrojen na način kao što su bili ustrojani i ostali kaptoli u sjevernoj Hrvatskoj.

Međutim, kako se imena njegovih kanonika rijetko navode u kaptolskim dokumentima, tako za njih saznajemo iz drugih izvora, odno-

Uskopolju *crkva sv. Ivana* (item in supa Wzcpola apud ecclesiam beati Johannis), vjerojatno Dobrišin u Gornjem Skoplju; u župi Brod *Bilimo Polje* kod Zenice (item in supa Bored Belmapola) i u župi Borač mjesto *Prača*, zvano Biskupina (item in comitatu Berez Pracha Byscupina vocata). Popis navedenih posjeda, odnosno toponima, vidi: J. Buturac - A. Ivandija, o.c. str. 114-115. Unatoč tome što je N. Klaić u o.c. str. 471-472, izrazila sumnju u ovu ispravu i proglasila je falsifikatom, ona se još uvijek može smatrati autentičnom.

11 Vidi: CD IV, str. 66 i 95.

12 Ibid., str. 494.

13 Ibid., str. 115.

14 CD, VIII., str. 48-49.

15 A. Theiner, VMHHSI, I, str. 403, br. 642; E. Fermendžin, AB, str. 18.

sno pisama, koje su kaptolu upućivali pape, hrvatsko-ugarski kraljevi i hrvatski banovi. Da bi se sastavio bar i djelomičan imenik kanonika Kaptola od posebnog su značaja računi papinskih desetnara Jakoba Berengara i Rajmunda de Bonofate (*Rationes Jacobi Berengarii et Raimundi de Bonofato colectorum decimarum sexennalium in regno Hungariae 1332.-1337.*)¹⁶, koji donose, uz popis kanonika, još i popis ostalih svećenika koliko je tko plaćao papinske desetine u razdoblju 1332.-1337. godine. Između njih navode se: magister Leukus, kustos Albert, lektor Petar, kantori Stjepan i Dominik, magistri Thomin, Andrija, Kuzma, Petar sin Abrahama, Ivan, Bene i Ivan mlađi, te svećenici crkava bosanske biskupije, Toma, Matija i Juraj (*ecclesiae beatae Virginis*), Ivan (*de sancto Georgio*), Petar (*de Dragotino*), Egidije (*de Berzna*), Andrija i Matija (*de sancto Michaelae*). U navedenom popisu izostavljeno je ime kanonika prepošta, iako se njegova funkcija i čast koju je obavljao i obnašao u Kaptolu navodi u drugim izvorima.

Spomenuti popis važan je i zbog toga, jer pokazuje razliku kod uplaćivanja papinske desetine između kanonika kaptola i ostalih svećenika, koji su plaćali gotovo upola manje rečene desetine. Tako je npr. biskup bosanske Crkve plaćao oko 22 marke, prepošt kaptola oko 5 maraka, a lektor, kustos i kantor oko jedne polovice marke ili čak manje od toga, koji su iznos plaćali i ostali svećenici po župama bosanske biskupije. To je svakako zavisilo o stanju i bogatstvu svake župe u kojoj su svećenici ubirali određeni prihod.

Iz navedenog popisa može se pouzdano zaključiti da je Bosanski kaptol brojio tada 12-13 kanonika, između kojih jednog lektora, dva kantora, jednog kustosa i sedam magistara, što znači da je već tada bio potpuno formiran kao pravna institucija javne vjere ili »*locus credibilis*«, te da je uz Stolni kaptol djelovala i kaptolska škola po uzoru na ostale kaptole u sjevernoj Hrvatskoj ili one u Mađarskoj.

U idućem razdoblju kanonici Bosanskog kaptola navode se i u drugim povijesnim izvorima. U pismima pape Benedikta XII. (1334.-1342.) od 8. siječnja, te 9. i 15. prosinca 1336. g. spominju se kanonici Lovro Lorandi i Barnaba Mixe,¹⁷ a u ispravi bosanskog bana Tvrtka od 13. veljače 1355. još dvojica prvaka kaptola, naime, prepošt Nikola i lektor Petar,¹⁸ od kojih se ovaj posljednji navodi i u ispravi pape Inocentija VI. (1352.-1362.) od 29. veljače 1356.¹⁹

Potkraj 14. i početkom 15. st. zapisana su u pismima pape Bonifacija IX. (1389.-1404.) još neka imena kanonika Kaptola: od 12. listo-

¹⁶ *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*, I. *Rationes colectorum pontificiorum in Hungaria 1281.-1375.*, Budapest, 1887., str. 172-174.

¹⁷ A. Theiner, VMHHSI, I., str. 608, 609, 611; E. Fermeđžin, AB, str. 23.

¹⁸ E. Fermeđžin, AB, str. 563.

¹⁹ *Ibid.*, str. 32.

pada i 18. studenog 1390. g. kanonik Mihovil, sin bana Pavla, i Nikola Martini;²⁰ od 16. veljače i 12. svibnja 1391. kanonik Jakov de Bredenscheid, Pavao sin Stjepana i Barnaba Tomin;²¹ od 12. svibnja i 18. listopada 1393. Nikola Jakovljen i Nikola Lovrin;²² od 16. siječnja 1394. Juraj Gurle;²³ od 14. siječnja 1395. kustos Lovro;²⁴ od 28. travnja 1399. Jakov Pavlov de Ivanda-Zenthgurg²⁵ i od 6. prosinca 1400. Petar Tomin.²⁶ Nekoliko godina kasnije u ispravi Ivana de Gara od 1416. g. navodi se kanonik kustos Ivan (Joannes custos de Dyako).²⁷

Iz navedenih je izvora vidljivo da je Kaptol imao 4 časti ili dostojanstva u zvanju kanonika prepošta, kanonika lektora, kanonika kantora i kanonika kustosa, koji su sa ostalim, tzv. običnim kanonicima, činili zbor kanonika kaptola. Na čelu tog zbora stajao je kanonik prepošt (praepositus) čija je dužnost, između ostalog, bila da saziva kanonike na kaptolske sjednice, da ravna kaptolskim vijećem, da raspravlja o bitnim stvarima za kaptol, te da sve prihvaćene odluke sprovodi u život.

Nakon prepošta, slijedio je po zvanju kanonik lektor, koji bi u odsutnosti prepošta sazivao kaptolsko vijeće i njime ravnao. Inače, dužnost lektora bila je da prati rad kaptolske škole, da nadzire one koji su pjevali evanđelje, kao i da se pod njegovom kontrolom vrši pisanje, prepisivanje, pečačenje i izdavanje kaptolskih isprava. U tim bi ga poslovima zamjenjivao kanonik sublector.

Nakon lektora, slijedio je po časti kanonik kantor ili pojac, koji je bio vrhovni ravnatelj crkvene glazbe i svega onoga što je bilo u vezi s crkvenim pjevanjem. U tome mu je pomagao kanonik podpovac (succentor, subcantor).

Posljednji između navedenih časti u kaptolu bio je kanonik kustos ili čuvar, kojemu je bilo povjereno čuvanje crkvenih dragocjenosti i kaptolskog arhiva. Kanonik kustos bio je i čuvarem kaptolskog pečata, od čijeg je pečačenja uzimao novčane pristojbe. Samo ove četiri časti ili zvanja u kaptolu imale su, osim unutrašnje, još i vanjsku jurisdikciju ili suđenje u vezi raznih sporova sa strankama.

20 Ibid., str. 49.

21 Ibid., str. 50.

22 Ibid., str. 52.

23 Ibid., str. 53.

24 Ibid., str. 56.

25 Ibid., str. 61.

26 Ibid., str. 63.

27 Ibid., str. 102.

Iza navedenih dostojanstava slijedili su kanonici za oficije, tj. za bogoslužja i to kanonik teolog i kanonik poenitenciar (ispovjednik), ali bez jurisdikcije. Uz ove, u kaptolu su djelovali i obični kanonici, bez kaptolske časti. Njihova je dužnost uglavnom bila u obavljanju bogoslužja. I oni su pripadali kaptolskom zboru čiji se broj kanonika, od osnutka kaptola pa do početka 16. st., stalno mijenjao. Dok se u pismima pape Benedikta XII. iz 1336. godine govori samo o četiri kanonika, njihov se broj tijekom idućih nekoliko decenija, kao što svjedoče prije spomenuta pisma pape Bonifacija IX. od 1390.-1401. g., povećao od osam na deset članova. Prema tom broju Bosansko-đakovački kaptol crkve sv. Petra ubrajao se među katedralne kaptole srednje veličine.

U kaptolu su, osim kanonika s častima i bez njih, djelovali još i prebendari ili nadarbenici, tj. svećenici s određenim ili stalnim prihodima, koji su se nazivali rektorima katedralne crkve sv. Petra bosanskog. To nam potvrđuju i dva prije spomenuta pisma pape Bonifacija IX. od 16. siječnja 1394. u kojem se navodi »Georgium Gurle clericum, perpetuum ad altare b. Petri, situm ecclesia bosnensi« (sic!), i od 28. travnja 1399. gdje stoji »Jacobu Pauli de Ivanda-Zenthgurg« rectori »altaris s. Petri siti in ecclesia Boznensi«. Ti su prebendari postupno dobivali kanonički »stallum«,²⁸ tj. sjedište u kuru i mjesto u kaptolu. Sve dok ne bi dobili jedno od ta dva mjesta dužnost prebendara bila je, kako navodi Gašić,²⁹ da ministriraju kanonicima, koji su samostansku misu služili s posebnom marljivošću radi tadašnjih heretika patarena.

Prema svemu iznesenom dade se zaključiti da su dužnosti i obveze bosanskih kanonika bile gotovo u cijelosti jednake ili iste kanonicima drugih naših katedralnih kaptola. Među njima bilo je i magistara koji su u đakovačkoj katedralnoj školi podučavali kandidate ili mlade klerike za svećenički stalež. Ovi su se unapređivali u svete redove najvjerojatnije u bačkoj nadbiskupiji (koja se 1135. godine sjedinila s kaločkom metropolijom), kako se to vidi iz pisma koje je bački metropolit Petar Varda uputio 1490. g. Antunu Polgeru, upravitelju bosanske biskupije ovim riječima: »Klerike koji se žele promaknuti u svete redove sigurno pošalji k nama (u Bačku); ako oni budu dostojni mi ćemo ih promaknuti, pazeći najviše na to da ne bi ona crkva (đakovačka) bila bez božanske službe takvih«.³⁰

Nakon zaređenja svećenici su dobivali svoju župu u kojoj su vršili, osim bogoslužja kao primarne zadaće, još i druge, svakodnevne poslove

28 Vidi: *Lexicon latinitatis mediæ aevi Jugoslaviae*, vol. II, Zagrabiae, 1978., str. 1119 (stallum, stalum, n.= 1. sedes, sessio: sjedište, sjedalo; ... stalo in choro et loco capitulo ... assignatis).

29 C.c., str. 90.

30 Ibid., str. 91.

za koje su bili zaduženi unutar svoje zajednice. Iz njihovih redova birali su se na upražnjeno mjesto u kaptolu novi kanonici i to u obične kanonike, ili u kanonika sa častima (prepošt, lektor, kantor i kustos), tj. prema potrebi u kaptolu.

Kanonici Bosanskog kaptola uzdržavali su se od onih posjeda (oranica, vinograda, šuma i livada), desetine i drugih prihoda, koje su im još na početku stvaranja njihove zajednice ili kaptola kao zbora kanonika, darovali herceg Koloman 1239., ban Ninoslav 1244., te tadašnji njihov biskup Ponsa (Poža) i neki njegovi nasljednici na biskupskoj stolici. Biskup Ponsa odstupio je kaptolu dio đakovačkih posjeda, između ostalih i najznačajniji predij Selce (Zelche), koji je tijekom 14. i 15. stoljeća bio jedini izvor prihoda za kaptol. Predij se inače sastojao od orače zemlje, šume i livade. Kaptol je također primao desetinu (djelomice i biskupsku) i u Usori, Solima i Donjim stranama, koju mi je darovao ban Matej Ninoslav, a potvrdio kralj Bela IV. svojom darovnicom od 20. srpnja 1244. godine.³¹

Dio običnih dohodaka ubirali su kanonici kaptola i sa starih biskupskih dobara iz Bosne i Slavonije. Ta su dobra i dohotke uživali bosanski kanonici u miru i u vrijeme kralja Karla Roberta, kada su ona, kako navodi E. Gašić,³² naročito 1318., 1334. i 1345. godine, bila razgrađena i rasuta. Neki je laik, nastavlja dalje Gašić, zauzeo bosanski episkopat i rasuo dobra, uslijed čega su se gotovo svi kanonici razišli bijegom, osim četvorice, koja su ostala živjeti u velikoj bijedi. Nakon tih nemirnih događaja kanonici Bosanskog kaptola uživali su u miru sva svoja dobra sve do potkraj 14. stoljeća. To svjedoče i dva pisma pape Grgura XI. a kojima, u prvom od 31. listopada 1374. g. potvrđuje darovnicu koju je izdao bosanski ban Tvrtko u korist stolne crkve sv. Petra i Pavla bosanskog,³³ a u drugom od 31. listopada 1375., isti papa na molbu bosanskog biskupa Petra potvrđuje posjede Đakovo i Bleznu u vukovarskoj županiji, koje je ugarski kralj Bela IV. nekoć darovao bosanskoj Crkvi.³⁴ Među te posjede spadao je i prije spomenuti predij Selce koji se nalazio u vlasti kaptola sve do 1422. godine. Tada su kanonici kaptola raspolagali s većim brojem posjeda, koji su se potkraj 14. st., zbog niskih kanoničkih dohodaka, sve više gomilali. Kanonički

31 Vidi bilješku 10, te o.c. N. Klaić, str. 471, bilj. 94, u kojoj za autentičnost te isprave i kaptolisu desetinu veli slijedeće: »Prema tekstu ovog falsifikata *bosanski biskup i kaptol* - ne zaboravim obje su ustanove od početka u Đakovu ! - imaju također tobožnje pravo na desetinu u Usori, Solima ili Donjim krajevima, kao i u drugim župama (et in aliis supis), i to tobože po običaju ostalih ugarskih crkava! Za sada nisu poznati nikakvi autentični podaci prema kojima bismo mogli tvrditi da je Ninoslav doista imao neku vlast u Usori, Solima ili Donjim krajevima. On je u autentičnim dokumentima samo ban bosanski«. S obzirom da još nije izvršena potpuna diplomatska analiza te isprave, još se uvijek može smatrati autentičnom.

32 O.c., str. 94.

33 E.Fermendžin, AB, str. 40.

34 A.Theiner, VMSMHI, I, str. 296, br. 419; E.Fermendžin, AB, str. 42.

je dohodak iznosio svega dvije do trideset maraka, što nije bilo mnogo, a pogotovo jer su desetinu prepuštali najamnicima, koji su kanonike varali, a narod pljačkali.³⁵ Taj su nedostatak kanonici nadomještali u posjedima ili u prebendama. Tako su neki kanonici imali i po dvije prebende, odnosno kanonikata, koje im je podijelio papa Bonificije IX. između 1390. i 1393. godine. Kanonik Mihovil, sin bana Pavla, dobio je kanonikat u bosanskoj Crkvi 12. listopada 1390. godine³⁶ a pečujski kanonik Nikola »Martini« primio je 18. studenog te godine prebendu i u Bosanskom kaptolu, iako je ostao u Pečuhu, gdje je 1393. g. postao lektorom.³⁷ Prebendu u Bosanskom kaptolu dobio je 6. veljače 1391. i »Jacobus de Bredenscheidt«.³⁸ Zbog prebende je u kaptolu dolazilo i do čeških svađa, kao što nam svjedoči i sukob dvojice kanonika Pavla i Barnabe Tomina, koji su raspravljali o svojem kanonikatu pred papom Bonificijem IX. Papa je o tom sporu obavijestio 12. svibnja 1391. godine biskupa Tudensija, te naložio prepoštu i lektoru kaptola sv. Petra u Požegi da smire svađu i riješe taj spor među spomenutim kanonicima.³⁹ Kako je on završio, nije nam poznato.

Isti je papa i nadalje dijelio prebende u Bosanskom kaptolu. Godine 1392., 10. prosinca, kanonikat je dobio strigonski prepošt Ladislav de Nagypatak,⁴⁰ a pola godine kasnije, tj. 12. sibnja 1393., prebendu je primio i Nikola Jakovljević, rektor »ecclesiae s. Nicolai de Dobronetk.«⁴¹ Bosanski kanonik Nikola Lovrin primio je 18. listopada 1393. g. bogati arhidakonat u Osijeku (Aziag), u pečujskoj dijecezi,⁴² a nešto kasnije, 16. siječnja 1394., Juraj Gurle, klerik i altarista sv. Petra bosanskog, imenovan je kanonikom i primio prebendu.⁴³

I u idućih nekoliko godina, papa Bonificija IX. podijelio je još nekim rektorima i kanonicima prebendu i čast u Bosanskom kaptolu: 28. travnja 1399. Jakovu Pavlovu »de Ivanda-Zenthgurg« kanonikat i prebendu⁴⁴, 6. prosinca 1400. prepoštu bosanske crkve Petru Tominu, prebendu u Bačkom kaptolu⁴⁵, te 22. ožujka 1401. Tomi Nikolinu, rektoru »ecclesiae s. Martini de Breztovich«, u pečujskoj dijecezi, kano-

35 E.Gašić, o.c., str. 94-95.

36 E.Fermendžin, AB, str. 49.

37 Ibid., str. 49; E.Gašić, o.c., str. 95.

38 E.Fermendžin, AB, str. 52.

39 Ibid., str. 50; E. Gašić, o.c., str. 95.

40 E.Fermendžin, AB, str. 52.

41 Ibid., str. 52.

42 Ibid., str. 52; E.Gašić, o.c., str. 95.

43 E.Fermendžin, AB, str. 53.

44 Ibid., str. 61.

45 Ibid., str. 63.

nikat, prebendu i čast kanonika lektora sa službom u stolnom kaptolu sv. Petra.⁴⁶

Nakon smrti pape Bonifacija IX. (1404.), rijetko su kada njegovi nasljednici podjeljivali prebende u Bosanskom kaptolu. Osnovni uzrok je u tome što su nekadašnji golemi kaptolski posjedi u doba građanskog rata, između 1398. i 1421. godine, jako nastradali i vidno se počeli osipati. Pustošenjem posjeda kaptol je počeo i materijalno trpjeti, što se posebice odrazilo poslije 1463.g. kada kaptolska dobra gotovo posve nestaju. U takvim teškim materijalnim prilikama kanonici kaptola lišeni posjeda desetine i drugih prigoda koje su u proteklim stoljećima uživali, bili su potkraj 15. i na početku 16. st. posve osuđeni na razilaženje, a kaptol na skoru propast. O teškom stanju u kaptolu i budućnosti njegovih kanonika svjedoči i dekret III. čl. 12. kralja Vladisava iz 1498. godine u kojem doslovno stoji: »O Bosanskom kaptolu je odlučeno da zbog toga što su njegovi kanonici u potpunosti upropašteni, za obavijest one crkve koja je podignuta u čast sv. Petra, imaju ovlast posvuda po čitavom ugarskom kraljevstvu ići u svrhu kaptolskog svjedočenja na način (kao što to čine kanonici) Budimskog kaptola.«⁴⁷

Nakon tog kraljevskog dekreta kaptol je još neko vrijeme postojao s manjim brojem kanonika. Koje je godine prestao djelovati ne zna se sigurno, iako se može pouzdano pretpostaviti da je to bilo oko 1518. godine kada istom tada, koadjutor bosansko-đakovačkog biskupa Mihovila Keserića de Chybarth (1501.-1516.), kanonik Benedikt, vrši službu kanonika lektora u Bačkom kaptolu.⁴⁸

Drugi bosanski kanonik Mihovil radio je tada kao sekretar na dvoru kralja Ludovika II. (1516.-1526.). Iz toga se daje zaključiti da je kaptol već bio prestao vršiti svoju osnovnu funkciju. Tada su se pojedini kanonici uslijed turske opasnosti razišli, a neki i umrli. S njima se, nakon 300 godina postojanja i rada (1239.-1543.), ugasio i život bosanske Crkve, čiji su ostaci bili smješteni u samom ždrijelu Turaka. Tek nakon gotovo dva i pol stoljeća kaptol je bio ponovno obnovljen i uspostavljen 1773. g. u istom mjestu Đakovu.

3. Srednjovjekovna djelatnost kaptola

Prije samog izlaganja o srednjovjekovnoj djelatnosti Bosansko-đakovačkog kaptola potrebno je reći da su se pred njim kao mjestom vjerodostojnosti sklapali privatnopravni poslovi i razni ugovori među

⁴⁶ Ibid., str. 64.

⁴⁷ Stephano de Werböcz, *Corpus juris Hungarici, seu decretum generale, incliti regni hungariae*, tom II, Tyrnaviae 1696, str. 227; »De Capitulo Bosznensi statutum est: quod ex quo ejus Canonici totaliter destructi esse dignoscuntur, pro reformatione Ecclesiae illius, quae in honorem Sancti Petri constructa est, habeant facultatem ubique per totum Regnum, pro testimonio Capitulari ambulare, ad instar Capituli Budensis.«

⁴⁸ E.Gašić, o.c., str. 22-23, 95.

strankama o kupovanju ili prodaji posjeda, da se pred njim svjedočilo, davale izjave, vršilo pomirenje zavađenih stranaka zbog parničenja oko posjeda itd. Nadalje, u prisutnosti kaptola ili njegova izaslanika, tzv. »vjerskog kaptolskog čovjeka«, tuženi su se pozivali na sud, a također i po rješenju sudova bio je on prisutan uz kraljeva čovjeka i pri omeđivanju i opisivanju granica posjeda i uvođenja u njih. Nakon tako obavljenog posla u kaptolskoj bi se kancelariji sastavio, napisao i izdao strankama dokument, isprava, potvrđena sa velikim visećim ili utisnutim autentičnim pečatom-kaptola, koji je imao snagu javne vjere i dokaznu moć na čitavom kraljevskom teritoriju. Osim toga, po nalogu kralja ili kraljevskog suca kaptol je vršio prijepise privilegija, ili, pak, svjedočio preko svog predstavnika u svim sudskim parnicama na koje bi bio pozvan. Takvu djelatnost obavljao je Bosansko-đakovački kaptol, ako ne već ranije, a ono svakako već početkom 14. stoljeća od kada su sačuvane njegove isprave čiji sadržaj izlažemo u formi kraćih regista.

Godine 1310. pred kaptolom se zalaže zemlja (terre Bolkteluke vocatam) za 30 maraka,⁴⁹ a godinu dana kasnije, tj. 15. svibnja, isti kaptol prihvaća i prepisuje na pergamenu listinu vukovskog župana Kokoša i drugih (magister Kokos curialis comes de Wlko, ...) o založenoj zemlji koja pripada vjerovniku kad mu nije plaćen zalog.⁵⁰ Isprava je ovjerena sa visećim kaptolskim pečatom.

Osim zaloga pred kaptolom se vršila i dioba zemlje, kako to svjedoči njegova isprava od 11. studenog 1318. g. u kojoj Egidije i Andrija, sinovi Nikole de Dumbo i Grgo (filius Zochud) vrše podjelu posjeda Dumbo.⁵¹ Nadalje, Bosansko-đakovački kaptol izdaje 11. listopada 1319. g. svoju originalnu listinu u kojoj potvrđuje predaju miraza od gospođe Ilanke (nomine domine Ilanch... relicte quondam Andurke de Dumbo),⁵² a 23. srpnja te iste godine kaptol na molbu Nikole, sina Filina, prepisuje ispravu kralja Karla (od 24. lipnja 1319.) o posjedu Dumbova.⁵³

Bosanski kaptol crkve sv. Petra slao je poput drugih naših srednjovjekovnih kaptola u Hrvatskoj svoje izvještaje s različitim sadržajem kralju ili sucu kraljevske kurije. Takvi su izvještaji pisani u formi pisma, isprave, kako o tome svjedoči jedan između mnogih drugih primjera kad kaptol 22. veljače 1321. g. piše kralju Karlu da je označio međe posjeda Ivana, sina župana Gileta.⁵⁴

49 CD, VIII., str. 265.

50 Ibid., str. 279-281.

51 Ibid., str. 513-514.

52 Ibid., str. 542-543.

53 Ibid., str. 581.

54 CD, IX., str. 6-7.

Uz navedene poslove pred kaptolom se vršila i zabrana prodaje posjeda, o čemu kazuje jedan slučaj iz njegove isprave od 1323. g., vezan za posjed Jamu, koji se nije smio prodati radi maloljetnosti posjednika.⁵⁵ Da se pred kaptolom vršilo i svjedočenje, potvrđuje njegova isprava od 11. ožujka 1333. g. u kojoj mnogo plemića svjedoči da je neki dio posjeda Pachey djedovina Stjepana Dionizijeva.⁵⁶ A u vezi zamjene zemalja svjedoči isprava kaptola od 3. srpnja 1339. g. u kojoj se navode mačvanski ban Ivan i magistar Teut kao međusobni zamjenitelji.⁵⁷

Tim poslovima valja pridodati i poslove u vezi utvrđivanja međa posjeda koje je kaptol na zamolbu stranaka uvijek izvršavao. Takva se radnja očituje iz njegove isprave od 3. srpnja 1339. g. kad su kanonici kaptola Andrija i Demetrije pregledali i ustanovili međe zemlje kneza Berislava u Trpinji.⁵⁸

Godine 1340., 10. svibnja, izdaje kaptol svoju raspravu u kojoj pred njim Jolanta, udovica Ladislava de Newna (Levna), prodaje i daruje neke svoje posjede sinovima Mirka Bešenjeva, inače službenicima Gorjanskih.⁵⁹ U tekstu isprave kaptol tvrdi da je dominij Stjepana Matije preko Drave u blizini rijeke Karasa prodan. Isprava je bila pečaćena malim okruglim utisnutim pečatom.

Kad je među strankama dolazilo do raznih svada zbog posjeda ili bilo čega drugog, kaptol je i tu imao značajnu ulogu pomiritelja. Tako se pred njim 16. veljače 1346. g. završava rasprava zbog posjeda Sumus (... possessionem Sumus vocatam in comitatu de Wolkow) u korist mačvanskog kaštelana Andrije Nikolina,⁶⁰ a 8. listopada 1347. kaptol na molbu mačvanskog bana Dominika i Denka sina Demetrija od Radovana diže međe između njihovih posjeda Radovan i Koroča.⁶¹

Dana 22. siječnja 1350. g. presuđuje kaptol u raspravi između magistra Denka Našičkog i Filipa Koroga, Lovrina, radi posjeda Ladislavovca, Luke i Jagodne.⁶² Isprava je ovjerena utisnutim okruglim kaptolskim pečatom. Kanonici Bosansko-đakovačkog kaptola prepošt Nikola i lektor Petar potpisani su kao svjedoci u pismu bana Stjepana

55 Ibid., str. 131-132.

56 CD, X., str. 86-87.

57 Ibid., str. 111-112.

58 Ibid., str. 470-471.

59 Ibid., str. 549-551.

60 CD, XI., str. 271-272.

61 Ibid., str. 401-402.

62 Ibid., str. 568-570.

Tvrtka, izdanom Dubrovčanima u Đakovu dana 13. veljače 1355. godine.⁶³

Kaptol je u tom vremenu, a i kasnije, primao razne naloge ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova ili plemića, koje su njegovi kanonici vrlo brzo izvršavali. Tako na nalog kralja Ludovika od 18. rujna 1355.g. da kaptol istraži nasilja nad magistrum Teutusom,⁶⁴ isti kaptol dva mjeseca poslije, tj. 9. studenog, izvješćuje kralja da je nasilje počinio Bekin sin Nikola od Velike.⁶⁵ Nedugo zatim, 24. kolovoza 1361.g., pred Bosanskim kaptolom daruju bosanski biskup Petar i brat mu Gyvrke, knez (dominus et prelatius noster, ac comes Gyvrke), stečena svoja sela Jacobfalua i Borchinfalua u vukovskoj županiji, u posjedu Vylak, svojim nećacima Filipu, Klementu, Valentinu i Demetriju, sinovima Đure.⁶⁶ Isprava je pisana u formi cirografa, te potvrđena s visećim kaptolskim pečatom.

Nekoliko godina kasnije kralj Ludovik nalaže svojim pismom od 31. listopada 1374. g. Bosanskom kaptolu da prisustvuje po svom povjereniku i uređenju međa posjeda Twerdugh (Tvrdić), što će ga provesti njegov izaslanik⁶⁷, na što kaptol, u kraćem roku, 13. prosinca izvještava istog kralja da su utvrđene međe posjeda Twerdugh.⁶⁸

U međuvremenu, 21. studenoga, pred istim je kaptolom Mihovil, sin Ladislava, založio svoj posjed Bzenichu, u požeškoj županiji, za 600 forinti mačvanskom banu Nikoli.⁶⁹

Po nalogu mačvanskog bana Ivana Horvata od 25. siječnja 1377. g. da Bosanski kaptol izašalje svoga čovjeka koji će biti nazočan kada će Nikola Gorjanski na temelju ugovora za dug od 600 forinti uzeti u zalog posjede Pavla, sina Pavla Gorjanskog, isti kaptol odgovara spomenutom banu 31. tog mjeseca da je posjede Pavla Gorjanskog Podgorje zauzeo za palatina Nikolu Gorjanskog.⁷⁰

Jednim drugim pismom od 4. lipnja 1378.g. izvještava Bosanski kaptol kralja Ludovika da je po svom povjereniku Stjepanu (Stephanum, sacerdotem chori nostri), sudjelovao i kod omeđivanja posjeda Predisynch (Predišinec), koje je proveo kraljev izaslanik.⁷¹

63 E.Fermendžin, AB, str. 562-563.

64 CD, XII., str. 306.

65 Ibid., str. 311.

66 CD, XIII., str. 169-170.

67 CD, XV., str. 74-75.

68 Ibid., str. 88-90.

69 Arhiv Hrvatske u Zagrebu, *Documenta mediaevalia varia*, br. 85 (dalje: AHZ, DMV).

70 CD, XV., str. 255-256.

71 Ibid., str. 375-376.

Ispravom od 22. veljače 1383.g. izvještava kaptol i kraljicu Mariju da je po njenom nalogu od 9. siječnja te godine, uveo palatina Nikolu Gorjanskog u posjede (Radefalua, Iacabfalua, Burchunfalua et Maztafalua vocatarum), u vukovarskoj županiji.⁷²

Kaptol je u tom vremenu primao naloge i od kralja Sigismunda, kao i od drugih hrvatskih banova. To nam potvrđuju i njegove isprave od 9. lipnja 1388. u kojoj izvještava kralja Sigismunda o uvođenju Elizabete i Klare u posjed Odolje,⁷³ i od 23. srpnja 1390. s kojom obavještava mačvanskog bana Stjepana od Lučonca (Lochonch), na njegov nalog od 15. ožujka, o istrazi u vezi s nasiljima izvršenim na posjedu Monoštor.⁷⁴ Tri godine kasnije, tj. 10. listopada 1393., kralj Sigismund nalaže Bosanskom kaptolu da Ivana i Stjepana od Morovića (Maroth) uvede u posjed Čika koji im je on darovao nakon smrti Mihovila Petrova, koji je umro bez muškog potomka,⁷⁵ na što kaptol, u roku manjem od mjesec dana, tj. 8. studenoga, javlja kralju da je izvršio njegov nalog.⁷⁶

Bosanski je kaptol, s manjim prekidima, nastavio obavljati javnu djelatnost i kroz 15. i prvu četvrtinu 16. stoljeća, kako svjedoči nekoliko njegovih isprava.

Dana 24. prosinca 1414. piše kaptol pismo palatinu i sucu Nikoli Gorjanskom u kojem mu javlja u vezi parnice između plemenite gospođe udovice Nikole Lyzko i plemenite gospođe Klare i Andrije, sina Mihovila de Hangon.⁷⁷ I u nekim se drugim pismima tog ugarskog palatina N. Gorjanskog navodi Bosanski kaptol i njegov izaslanik u svrhu raznih sudskih svjedočenja.⁷⁸

Kaptol je u tom vremenu vršio i procjene posjeda, kako to svjedoči njegova isprava od 4. ožujka 1417.g., s kojom izvještava mačvanske banove Ladislava i Emerika o izvršenju procjene u sporu između Nikole de Kenderes i Ivana de Palog, Jurjeva sina, radi dijela posjeda Polgar, u vukovskoj županiji, koji se sastojao od jedne kurije i 33 kmetska selišta, a kojega je zaposjeo gore spomenuti Nikola radi utjerivanja 50 maraka duga.⁷⁹

72 CD, XVI. (uredio Marko Kostrenčić, dopunili, sumarij i indekse izradili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović), str. 346.

73 CD, XVII. (uredio Stjepan Gunjača, dopunio, sumarij i indekse izradio Jakov Stipišić), str. 151-152.

74 Ibid., str. 274-275.

75 Ibid., str. 546-547.

76 Ibid., str. 551-552.

77 CD Zichy, VI., str. 332-333.

78 Ibid., str. 362, 400, 464, 583.

79 AHZ, DMV, br. 172.

Po nalogu mačvanskog bana Nikole Iločkog od 2. svibnja 1438. g., da Bosanski kaptol pošalje svoga izaslanika na posjede Chah, Perwoyafalva, Borosfalva, Kebelyfalva i Zemes u vukovskoj županiji, koje je Nikola Buyah založio za 70 ug. forinti Ivanu Gorjanskom radi vraćanja tih posjeda Nikoli Buyahu, isti kaptol javlja spomenutom banu 7. siječnja 1439. g. da je poslao svoga izaslanika Klementa, prebendara, koji je govorio s Ladislavom od Morovića u pogledu vraćanja tih posjeda Nikoli Buyahu.⁸⁰

Godine 1450., 30. ožujka, i mačvanski ban i knez Požege, Ivan Korog naređuje Bosanskom kaptolu da pošalje svog izaslanika koji će u zajednici s banovim izaslanikom uvesti obitelj pok. Ladislava od Morovića (njegovu majku Uršulu, udovu Barbaru i sinove Ludovika i Matiju), u posjed dobara oko grada Morovića (34 mjesta), koje je prije posjedovao i uživao Ivan mladi od Morovića. Svega nekoliko dana kasnije, 13. travnja, javlja kaptol istom banu da je poslao svoga izaslanika kanonika Benedikta, koji je u zajednici s banovim izaslanikom Ivanom de Syanthe, izvršio pregled spomenutih dobara i uveo obitelj pok. Ladislava od Morovića u posjed.⁸¹

Pet godina kasnije, 1. kolovoza 1455., izjavljuje Toma Sartor de Kyspaka pred Bosanskim kaptolom da mu je Ladislav, sin pok. Petra od Levanjske Varoši, vratio svotu od 100 forinti za koju mu je založio svoje imanje Slatinik u požeškoj županiji.⁸²

Petog srpnja 1457. g. pred istim kaptolom prodaje Luka, sin pok. Ivana Kechera de Radovan, dijelove svojih posjeda Wylakcha i Kechfalva s imanja Radovana, u baranjskoj županiji, za 20 forinti čistog zlata Ivanu de Wyzla.⁸³

Pred kaptolom su se tada potvrđivale i izjave, kako svjedoči izjava Doroteje Keczer, žene Ivana od Požege, u kojoj ona 29. siječnja 1465. g. izjavljuje da je od svoje majke Suzane, udove Ivana Keczera, primila miraz i vjenčane darove.⁸⁴ Ista Doroteja Keczer, kći Ivana Keczera od Radovana, protestira i zabranjuje pred Bosanskim kaptolom 17. rujna 1466. g., u svoje ime i u ime djece Ladislava i Franje, podjelu posjeda u Sv. Mihalju, u baranjskoj županiji, Ivanu de Vyzla.⁸⁵ Tada, pred istim kaptolom, protestira i Ivan literat ... u ime Doroteje (udove, kćeri Ivana Keczera od Radovana), radi podjele njenih dobara Radovan i Zekwedwar.⁸⁶

80 Ibid., br. 254.

81 Ibid., br. 893.

82 Ibid., br. 355.

83 Ibid., br. 364.

84 Ibid., br. 411.

85 Ibid., br. 428.

Pred Bosanskim kaptolom protestira 26. srpnja 1470. godine i Matija od Morovića protiv Ladislava i Pavla Berka, koji posjed Kysfalud u vukovskoj županiji daju u zalog Ladislavu Berku (Berecze).⁸⁷

Bosanski kaptol nastavio je i nadalje s javnom djelatnošću vjerodostojnog mjesta, kako to potvrđuje, ne samo zakonski dekret VI. čl. 75. kralja Matije Korvina od 1486.g.,⁸⁸ koji inače važi za sve hrvatske i mađarske kaptole, nego i kraljev nalog na temelju kojeg Kaptol šalje svoga kanonika radi premjere posjeda prepoziture Morović.⁸⁹

Međutim, nekoliko godina kasnije, kralj Vladislav II. Jagelović zapriječio je nakratko 1498.g. rad Bosanskog kaptola prema želji hrvatskih redova i staleža, koji su tada bili protiv onog zaključka Sabora održanog 1408.g. na polju Rakoš koji je dozvoljavao javnu djelatnost kaptola.⁹⁰ Naime, oni su smatrali da je dovoljno imati tri vjerodostojna mjesta u sjevernoj Hrvatskoj: Zagrebački, Čazmanski i Požeški kaptol. Usprkos njihovom traženju, kralj je zbog teškog stanja u kaptolu ipak dozvolio njegovu javnu djelatnost, kako to svjedoči njegov spomenuti dekret III. čl. 12, ali i njegova isprava iz 1499. g. s kojom on daruje Franji Berislaviću od Grabarja, jajačkom banu, posjede Thardafalwa, Andrasfalwa i Doman u vukovskoj županiji, koje je izgubio Blaž de Thardafalwa, te nalaže istom kaptolu da spomenutog bana uvede u posjede dobara. Na kraljev nalog, kaptol je odgovorio svojim dopisom od 4. svibnja 1500.g. u kojem se kaže da je izaslao svoga izaslanika Ivana od Komarnice, zagrebačkog kanonika, koji je s kraljevim predstavnikom Mihovilom de Kerehmel izvršio statuciju spomenutih posjeda u korist Franje Berislavića.⁹¹

Kaptol je po nalogu kralja Vladislava II. od 1508. g. uveo Franju Berislavića i u posjed dobara njegove pokojne žene Barbare Franko-panke, te ga o tome izvijestio.⁹² Nažalost, dalji rad Kaptola i njegovih kanonika bio je uskoro ili oko 1518.g. zapriječen turskom silom.

Ako se kroz srednjovjekovnu povijest Bosanskog ili Đakovačkog kaptola načini jedan opći presjek njegove dugotrajne djelatnosti, onda se može ukratko zaključiti da je ona bila vrlo opsežna i raznolika. S kaptolom su se, kao crkvenom institucijom ili korporacijom kanonika, ponajprije dopisivali (ili korespondirali) pape. Tako su mu pisali:

86 Ibid., br. 430.

87 Ibid., br. 452.

88 S. de Werböcz, o.c. str. 169.

89 E.Gašić, o.c. str. 92.

90 Ivan Kukuljević Sakcinski, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, I., Zagrabiae, 1862., str. 237-238.

91 AHZ, DMV, br. 619.

92 E.Gašić, o.c. str. 92.

Grgur IX. (7. prosinca 1293. potvrđujući uvođenje biskupa Ponse za biskupa bosanske crkve), Inocentije IV. (1247. u vezi heretika), Bonifacije VIII. (1303. o pravu nasljedstva na ugarsko-hrvatsko prijestolje), Klement V. (1309.), Benedikt XII. (9. prosinca 1336. izvještava kaptol o imenovanju Lovre za bosanskog biskupa), Klement VI. (28. siječnja 1349. o imenovanju biskupa Peregrina), Inocentije XII. (29. veljače i 7. srpnja 1356. o smrti biskupa Peregrina i potvrdi izbora za njegovog nasljednika, bosanskog biskupa Petra), Grgur XI. (1374. biskupu Petru i ostalim kanonicima kaptola), Bonifacije IX. (uputio je između 1390. i 1400. godine više pisama o imenovanju pojedinih kanonika kaptola), kao i njegovi nasljednici koji su se obraćali, ne samo kaptolu, nego i biskupima bosanske Crkve i njihovim vikarima.

Osim papa, s kaptolom su korespondirali i kraljevi, te banovi i kneževi: Bela IV. (1250.), Karlo Robert (1336. i 1339.), Ludovik I. Anžuvina (1355. i dalje), Sigismund Luksemburški, Matija Korvin i Vladislav II. Jagelović, banovi, Ninoslav i Tvrtko, te naši velikaši, Berislavići, de Korog, Gorjanski i drugi.

Valja napomenuti da su kanonici Bosanskog kaptola s takvim vezama češće dobivali i najveće časti u svojoj službi kod kraljeva i kod drugih kaptola. Tako je prepošt kaptola Lovro postao 1268. g. kancelar kralja Bele IV., a nasljednik mu u prepozituri Grgur, bio je također kancelar na dvoru kraljice Elizabete, majke Ladislava Kumanca. Čast kancelara obnašali su još dvojica kanonika kaptola: prepošt Nikola bio je kancelar Večeslava III. protukandidata ugarskog kralja Karla Roberta 1301., a prepošt Ivan bio je 1303. imenovan kancelarom strigonskog nadbiskupa, a nešto kasnije i prepoštom Sipuškog kaptola (Capitulum Scepusiensis).

Prema svemu iznesenom Bosanski ili Đakovački kaptol i njegovi kanonici uživali su tijekom srednjega vijeka kod papa, kraljeva, banova i ostalih naših i ugarskih velikaša velik ugled i povjerenje koje nikada nisu izigrali. To posebice valja naglasiti za kaptol kao »locus credibilis« koji je, osim bogoslužja kao primarne zadaće, obavljao i javnu djelatnost u granicama svoje biskupije.

Što se tiče unutrašnje uprave i kompetencije kaptola unutar biskupije i tu je on imao značajnu ulogu. Tako npr., kad bi biskupsko mjesto ostalo upražnjeno, sva uprava biskupije prelazila bi u nadležnost kaptola, koji bi u takvim prilikama često birao biskupa iz svojih redova, ali ipak uz odobrenje Svete Stolice. Primjera radi, to se prvenstveno odnosi na kanonike Lovru Lordania 1336. i lektora Petra 1356. g. koji su postali biskupi bosanske Crkve. Međutim, u slučaju da su kaptol i kaptolski vikar za vrijeme *sedisvakancije* loše upravljali biskupijom ili kaptolom, uprava biskupije prelazila je na kaločku metropoliju, a u krajnjem slučaju i na Apostolsku Stolicu, koja je obično takvu upravu povjeravala svojim delegatima. Tako je 1317. g. admini-

strator bosanske biskupije bio Benedikt, biskup iz Vaca (episcopus Vaciensis).⁹³

Ovakvim ustrojstvom i srednjovjekovnom javnom djelatnošću slovio je Bosanski ili Đakovački kaptol kao vrlo povjerljivo mjesto među svim našim i ugarskim kaptolima. U njegovoj su se sakristiji katedralne crkve u Đakovu sastavljale, pisale, prepisivale, ovjeravale i čuvale brojne njegove isprave (ali i isprave drugih osoba), koje s aspekta diplomatske strukture srednjovjekovnih kaptolskih isprava sadrže sve bitne diplomatske formule. One uvijek, ili gotovo uvijek, započinju intitulacijom s formulom pozdrava, koja u većini primjera glasi: »Nos capitulum ecclesie Boznensis memorie commendamus per presentes,...«. ⁹⁴ Međutim, može se naći i ovakav oblik: »Capitulum ecclesie Boznensium vniversis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presencium noticiam habituris salutem in omnium saluatore« ⁹⁵ koji je ipak rjeđe zastupljen.

Formula promulgacije (promulgare = javno oglasiti) ponajčešće je slična po svom obliku ispravama drugih naših kaptola: »Ad vniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam harum seri volumus pervenire,...«. ⁹⁶ Uz ovaj primjer može se naći i takvih primjera gdje se promulgacija izravno nastavlja, bez uvoda, na intitulaciju od koje je odvojena samo zarezom i riječju »quod«. ⁹⁷

Slijedi formula koroboracije (corroborare = osnažiti), čiji oblik nije posve ustaljen (za razliku od npr. isprava drugih naših kaptola, Zagrebačkog, Čazmanskog ili Požeškog), nego je ispisan s različitim sadržajem. I ovi navedeni primjeri za to: »In cuius concordie testimonium presentes litteras nostras priuilegiales sigillo nostro autentico facimus communari et alphabeto trium literarum intercidi« ⁹⁸, »In cuius rei siue donacionis memoriam, firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras sigillo nostro autentico fecimus communari«, ⁹⁹ potvrđuju različitost oblika i sadržaja te formule. Ova je formula, inače, vrlo bitna kada se radi o ovjeravanju kaptolskih isprava, pa tako i isprava Bosanskog kaptola, jer iz njezinog sadržaja saznajemo da li je isprava pečaćena s visećim ili utisnutim pečatom i da li su ti pečati autentični. To naglašavanje autentičnosti pečata u tekstu isprava Bosanskog ili Đakovačkog kaptola bilo je također od bitne važnosti u slučaju da bi došlo do sudskog spora među strankama čije bi se onda

93 Ibid., str. 94.

94 CD, VIII., str. 265.

95 Ibid., str. 281.

96 Ibid.

97 Ibid., str. 265, 513-514, 542-543, 581, itd.

98 CD, IX., str. 488.

99 CD, X., str. 549-551.

kopije dokumenata uspoređivala na sudu s originalima iz kaptolskog arhiva. To ujedno i znači da su isprave spomenutog kaptola s pečatima uživale u potpunosti javnu vjeru, kako u svakodnevnoj praksi, tako i na sudovima. Valja napomenuti da je spomenuta formula koroboracija u ponekim ispravama kaptola samo djelomično zastupljena, a u nekima čak ni to.

Posljednja između tih formula je formula datiranja (datatio), koja sadrži datiranje po blagdanima i ferijama. Ona je najčešće pisana, naravno s različitim sadržajem i datumima, u ovom obliku: »Datum feria sexta proxima post festum beati Francisci confessoris, anno domini M^oCCC^oXI^{mo} decimo«¹⁰⁰ ili pak u ovom: »Datum in quindenis festi purificationis virginis gloriose, anno ab incarnatione domini M^oCCC^oXI^{mo} sexto«,¹⁰¹ koji je ipak rjeđe zastupljen. Ta se formula datacije ponekad javlja odmah iza formule promulgacije, kao što pokazuje i ovaj primjer: »Ad vniuersorum noticiam harum serie litterarum volumus peruenire, quod anno domini M^oCCC^oXXX^o nono, feria quinta proxima post festum ascensionis eiusdem, ...«.¹⁰²

Iz navedenih se primjera vidi da je kaptol za početak godine upotrebljavao dva stila: prvi je »stilus nativitatis« ili »Annus domini«, tj. stil rođenja Kristova 25. prosinca kojega je kaptol najčešće upotrebljavao, a drugi, »stilus incarnationis« ili stil utjelovljenja Kristova 25. ožujka, rjeđe je zastupljen u dataciji njegovih isprava.

Iza formule datuma isprave Bosanskog ili Đakovačkog kaptola ne dolaze nikakvi grafički znakovi, potpisi ili bilo što slično, osim visećeg ili utisnutog kaptolskog pečata, kao najbitnijeg vanjskog elementa isprave.

4. Srednjovjekovni pečati kaptola

Već smo u uvodnom dijelu napomenuli da je kraći osvrt na srednjovjekovne pečate Bosanskog ili Đakovačkog kaptola napisao mađarski povjesničar Janos Jerney. Mada je njegov prilog doista kratak, on ipak sadrži valjanih podataka za kaptolske pečate, o kojima M. Peterffy ne govori ništa, nego samo donosi jedan slikovni prilog kaptolskog pečata iz 1467. godine koji je prilično neuvjerljiv.

Osim objelodanjenih crteža pečata u spomenuta dva priloga u Arhivu Hrvatske u Zagrebu sačuvano je nekoliko visećih i utisnutih pečata kaptola zajedno s njegovim ispravama u zbirci »Neoregistrata acta« i »Documenta mediaevalia varia«. U istom arhivu postoji također i sfragistička zbirka¹⁰³ koja sadrži, osim ostalih drugih pečata, još i

100 CD, VIII., str. 265.

101 CD, XI., str. 271-272.

102 CD, X., str. 460-461.

pečate Bosanskog ili Đakovačkog kaptola, koji su kao i svi ostali skidani s originalnih isprava i lijepljeni na tvrdi papir, ali bez ikakve ubikacije. Što takav postupak znači za vanjsku, kao i unutrašnju diplomatsku analizu isprava, nije potrebno komentirati.

Većina pečata Bosanskog ili Đakovačkog kaptola u Arhivu Hrvatske loše je sačuvana. Tako je i sa najstarijim sačuvanim i sada poznatim pečatom kaptola koji visi o svilenoj vrpici zelene i crvene boje isprave od 15. svibnja 1311. godine.¹⁰⁴ S obzirom da se prema tom ostatku pečata ne može dati bilo kakav opis, poslužiti će jedan drugi primjerak bolje sačuvanog pečata koji visi o ispravi kaptola od 10. siječnja 1324. godine.¹⁰⁵

O vlaknatoj vrpici crvene i ljubičaste boje spletene u pletenice, visi svjetlosmeđa voštana gruda kaptolskog pečata, kružnog oblika i promjera pečatne slike 4,5 cm. Presjek voštane grude iznosi 1,5 cm, a visina pečatnog ruba ili okvira 3 mm. Na poledini je utisnut protupečat oblika mandorle i veličine 1,7 x 1,2 cm. Pečatnu sliku, koja nije ponajbolje sačuvana, omeđuju dva koncentrična kruga, između kojih se tek djelomično sačuvao pečatni natpis, zbog čega njegov tekst prilažemo s jednog drugog primjerka kaptolskog pečata koji visi o pamučnoj vrpici tamnocrvene boje provučene kroz pliku isprave od 3. veljače 1338. godine.¹⁰⁶ Taj je pečat po svom obliku, veličini i protupečatu u potpunosti jednak prethodnom pečatu iz 1324. godine. Uporednim čitanjem jednoga i drugoga natpisa, kao i dva druga koji su sačuvani na pečatima iz 1361.¹⁰⁷ i 1450. godine,¹⁰⁸ došli smo do cjelovitog njegovog sadržaja koji glasi: + S(igillum)•CAPITVLI S(an)C(t)I•PETRI•BOSNEN(sis). Natpis je, kao što se vidi, ispisan skraćenicama »per suspensionem« i »per contractionem«. Znak distinkcije su po jedna točka. Oblik slova pripada gotičkoj majuskulnoj kapitali, osim slova C, E, L i S koja su uncijalnog oblika.

Svi pečati Bosansko-đakovačkog kaptola nose lik sv. Petra apostola, zaštitnika katedralne crkve i kaptola. Pri opisu pečatne slike poslužiti ćemo se sačuvanim primjercima pečata iz 1324., 1338., 1361. i 1450. godine, te crtežima pečata iz 1374. i 1526. g. koje je objelodanio J. Jerney.

Lik sv. Petra apostola frontalno je koncipiran s gotičkim osobinama. Prikazan je kao martir i prvi kršćanski biskup. Na glavi ima mitru,

¹⁰³ Kataloška zbirka pečata vodi se pod nazivom »Sigilla - capituli, conventi, redovi domaći«, inventarni broj 748, 779, br. 4, 15, 49.

¹⁰⁴ Arhiv Hrvatske u Zagrebu, *Neoregistrata acta*, fasc. 1505, br. 15 (dalje: AHZ, NRA).

¹⁰⁵ Ibid., fasc. 1506, br. 23, CD, IX, str. 169-170.

¹⁰⁶ Ibid., fasc. 1508, br. 16; CD, X, STR. 372.

¹⁰⁷ Ibid., fasc. 1509, br. 42; CD, XIII., str. 169-170.

¹⁰⁸ AHZ, DMV., br. 893.

a preko desnog ramena plašt dekoriran s palminom grančicom, simbolom mučeništva. U desnoj ruci drži stilizirani ključ (ključeve) Kraljevstva nebeskog u formi dvostrukog križa čija drška završava s uvijenim volutama. Lijevom rukom ispred sebe pridržava knjigu Evanđelja.¹⁰⁹ Takve osobine naglašene su i kod Jerneyeva slikovnog priloga iz 1374. g. i kod utisnutog pečata iz 15. st. Međutim, Peterffyjev slikovni prilog iz 1467. g. nema baš istu koncepciju pečatne slike s izvornim pečatom. Bez obzira na to valja naglasiti da Bosansko-đakovački kaptol nije nikada mijenjao oblik a ni sliku svojih pečata s likom sv. Petra apostola sve dok je djelovao kao vjerodostojno mjesto. Od tada (1518.), ili poslije 1526. prestaje bilo kakva, javna ili interna, djelatnost kaptola, a započinje za Đakovo dugo 150-godišnje tursko ropstvo. Oslobođenjem Slavonije i Đakova od Turaka 1687. započinje u gradu iznova crkveni život. Međutim, na obnovu kaptola čekalo se još gotovo jedno stoljeće. Tek kad su se srijemska i bosansko-đakovačka biskupija ujedinile 22. ožujka 1773. g. u jednu, bio je uskoro, 11. lipnja te godine, obnovljen i sjedinjen Bosansko-đakovački kaptol sa Srijemskim sv. Ireneja. Nakon 35 godina zajedničkog rada oba su kaptola dobili 1808. g. svoj novi i zajednički, oblikom okrugli pečat. To je, zapravo, obnovljeni pečat Bosansko-đakovačkog kaptola iz 1374. g. s istim oblikom i likom sv. Petra,¹¹⁰ koji je drukčije koncipiran i izmodeliran s tijarom na glavi i s inicijalima S(anctus) P(etrus). U lijevoj ruci pridržava knjigu Evanđelja, a s desnom stilizirani ključ u formi dvostrukog križa čija drška završava s uvijenim volutama. U ikonografskom pogledu svečev je lik frontalno koncipiran s izrazitim nijansiranjem. Ne može se određeno reći da li on stoji ili kleči, što također valja naglasiti i za sve pečate Bosanskog ili Đakovačkog kaptola, viseće i utisnute, koji nemaju jasno otisnutu pečatnu sliku i koje je kaptol jednako upotrebljavao za ovjeravanje svih svojih isprava.

Tehniku pečaćenja, kao i materijal (pčelinji vosak, terpentini, smolu i pamučne ili svilene vrpce raznih boja) za obje vrste svojih pečata, kaptol je jednako primjenjivao kao i svi tadašnji kaptoli u sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji, ili pak oni u Ugarskoj.

¹⁰⁹ Opširnije o sv. Petru vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (uredio: Anđelko Badurina(), Zagreb, 1979., str. 456-457.

¹¹⁰ Julio Kempf, *Stari pečat kaptola Bosanskog od godine 1374.*, Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva, III., Zagreb, 1901., str. 152, u vezi tog pečata donosi ovaj tekst: »Quod in sequelam Articuli 26. ex 1807. vigore cuius Capitulo S. Petri Bosniensi seu Dyakovarensi Fidedignitatis restituitur, Sua Majestas Sacratissima antiquum eiusdem Capituli Sigillum, ex authentica Anno 1374. facta expeditione, in Archyvo Camerali praeexistente desumptum, et per Episcopum Dyakovarensis Antonium Mandics exhibuit, et ratione clementer confirmare dignita sit, ut antiquae inscriptioni: »Sigillum S. Petri Bosnensis« addatur »seu Dyakovarensis anno 1374«, deinde ad partem dexteram, inter claves, et caput S. Petri ponatur littera S. et in alia adenda Circumserentia adjiciatur: Renovatum via articuli 26. - 1807. autoritate Francisci primi Regis Hungariae Anno 1808.«.

5. Zaključak

Sveobuhvatnim proučavanjem znanstveno-stručne literature s diplomatičkom analizom isprava Bosanskog ili Đakovačkog kaptola i njegovih pečata, došli smo do sljedećih rezultata:

1. Bosanski ili Đakovački kaptol utemeljen je prilikom obnove katedralne crkve sv. Petra 1239. g. na mjestu Brdo u župi Vrhbosna. Podizanje kaptola i obnovu stolne crkve materijalno su potpomogli bosanski biskup Ponsa, herceg Koloman (darovao kaptolu posjed Đakovo i Bleznu) i bosanski ban Matej Ninoslav (koji je bosanskoj biskupiji darovao mnoge svoje posjede ili desetinu s njih).

2. Zbog jačanja patarenstva u Bosni, bosanski je biskup zajedno s kanonicima kaptola potkraj 13. st. povremeno boravio u Đakovu, u kojem je u prvoj polovici 14. st. sagradio katedralnu crkvu i biskupski dvor sa stalnim biskupskim sjedištem. Od tada u Đakovu stalno borave i kanonici kaptola.

3. Bosanski ili Đakovački kaptol bio je ustrojen na način i sa istom svrhom kao i ostali naši kaptoli u sjevernoj Hrvatskoj. Imao je četiri glavne časti ili dostojanstva u zvanju kanonika prepošta, kanonika lektora, kanonika kantora i kanonika kustosa. Iza ovih slijedili su kanonici za oficija, kanonik teolog i kanonik penitenciar, te ostali obični kanonici. Sveukupno ih je bilo oko osam do deset članova. Uzdržavali su se od svojih prihoda i crkvene desetine koju su ubirali po župama.

4. Kaptol je, osim bogoslužja kao primarne zadaće, obavljao i javnu djelatnost kao »locus credibilis« već od početka 14. pa do sredine prve polovice 16. stoljeća. To potvrđuju i njegove isprave iz navedenog razdoblja u kojima se pred kaptolom kao povjerljivim mjestom sklapanju privatno-pravni ugovori među strankama u vezi kupnje, prodaje, omeđivanje međa posjeda i njihovo zalaganje. Kanonici kaptola vršili su i svjedočenja na sudovima u raznim sporovima među strankama. Izlazili su na teren kao »vjerni kaptolski ljudi«, te u suradnji s kraljevim izaslanikom vršili omeđivanja posjeda i uvođenje stranaka u njih. Nakon tako obavljenog posla kanonik lektor ili kaptolski pisar sastavili bi u kaptolskoj kancelariji o tome zapis, tj. ispravu, koju bi zatim potvrdili velikim visećim ili utisnutim kaptolskim pečatom kao sredstvom javne vjere.

5. Kaptol je kao institucija javne vjere primao i izvršavao razne naloge ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova i drugih visokih plemića. Vršio je prijepise njihovih isprava i s njima se dopisivao. Zbog visokog ugleda i povjerenja koje je kaptol uživao kod kraljeva, banova i papa, njegovi su pojedini kanonici vršili službu kancelara na njihovim dvorovima ili u kaptolima.

6. Veći broj visećih i utisnutih pečata Bosansko-đakovačkog kaptola sačuvan je o njegovim ispravama u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, a samo nekolicina utisnutih u sfragističkoj zbirci istog Arhiva. Pečati su inače u lošem stanju, osim 3-4 primjerka koji su neznatno oštećeni. Svi oni nose frontalno koncipiran lik sv. Petra apostola, martira i prvog kršćanskog biskupa, s mitrom na glavi i plaštom preko desnog ramena koji je dekoriran s palminom grančicom. S lijevom rukom pridržava knjigu Evangelja, a s desnom stilizirani ključ u formi dvostrukog križa. Svečev lik frontalno je koncipiran s gotičkim osobinama i ne može se određeno reći da li stoji ili kleči. Lik je okružen sa dva koncentrična kruga unutar kojih je ispisan natpis u gotičkoj majuskulnoj kapitali: » + S(igillum)•CAPITVLI•S(an)C(t)I•PETRI•BOSNEN(sis)«. S takvim pečatom Kaptol je ovjeravao sve svoje javne i privatne dokumente već od početka 14. st. pa do otprilike 1525. g. kad je zbog Turaka prestao djelovati kao vjerodostojno mjesto. Nedugo zatim, oko 1536., potpuno se ugasio, te ponovno obnovljen 1773.g.

7. S pravnog aspekta pečati Bosansko-đakovačkog kaptola pripadaju među velike viseće i autentične pečate - sigilla authentica maiora - te su zajedno sa sadržajem isprava uživali u svim pravnim poslovima kao i na sudovima »plenissimam fidem« na čitavom kraljevskom teritoriju.